

EGIDIJUS MAŽINTAS

Vilniaus pedagoginis universitetas

SKULPTORIAUS VINCO GRYBO REFLEKSIJA Į PRANCŪZIŠKOJO (1925–1928) LAIKOTARPIO DVASIAŲ

Skulptor's Vincas Grybas Reflektion
of the French Eastertide (1925-1928) Spirit

SUMMARY

The main aim of this article is to draw an intellectual reflection of the French eastertide (1925-1928) spirit of the Lithuanian sculptor, art teacher Vladas Grybas. The article discusses the most important facts of his life and presents the main events in Paris of his national and scholarly activity. It is emphasised that V. Grybas paid special attention to the spiritual perfection of French society, to various cultural movements. His difficult life and its tragic end invite us to consider art ethical values and of all society in France. V. Grybas primarily deals with epistemological and historical problems of religion. V. Grybas devotes many sculptures to various thinkers, enters into polemics with them, and analyses actual art philosophical topics. It is seen as the most important means and goal of contemporary adult education in French Paris and the development of consciousness, presented his teacher artist Bourdell learning, in which a transformation of the perspective takes place.

ĮŽANGA

*„Mene nėra profesijos, mene nieks nieko neišmokys.
Mene galima tiksliai tam tikrą momentą,
o, su savimi, iš savęs kažką padaryti,
kas yra panašu į kažkokį gyvenimą.“*

(J. Miltinis)

Savo samprotavimuose mes vadovaujamės taisykle, kad žmonių gyvenimai ir pažiūros, kaip tyrinėjimo objektai, kurių mes nepažinome patyrimu, panašūs į tuos, kuriuos jau pažinome. Tai, kas

RAKTAŽODŽIAI: mąstymo refleksijos, žinojimas ir tikėjimas, įsitikinimas, meno mokslas.
KEY WORDS: reflection of thinking, reason and faith, conviction, art science.

mums yra labiausiai įprasta, kur yra priešingi argumentai, turėtume suteikti pirmenybę tiems, kurie yra pagrįsti praieityje vykusių stebėjimų ir tyrinėjimų analize. Tačiau nors, vadovaudamiesi šia taisykle, mes lengvai atmetame kiekvieną tam tikru mastu neįprastą ir neįtikėtiną faktą, toliau protas ne visuomet laikosi tos pačios aplinkybės, kuri kaip tik turėtų sugriauti visą emocinių atsiminimų galią. Kadangi liudininkų ir žmonių pasakojimų akivaizdumas remiasi praieities patyrimu, kinta drauge su patyrimu ir yra laikomas arba įrodymu, arba tikimybe priklausomai nuo to, ar tam tikros rūšies liudijimų ir objektų jungtis yra pastovi, ar kintama. Visuose šios rūšies sprendiniuose reikia atsižvelgti į daugybę aplinkybių, ir galutinis kriterijus, kuriuo remdamiesi mes išsprendžiame visus dėl jų galinčius kilti ginčus, visuomet imamas iš patyrimo ir stebėjimo. Mes dažnai abejojame ir tuo, ką pasakoja kiti. Pasveriamė priešingas aplinkybes, kurios kelia kokią nors abejonę ir netikrumą, ir kai įsitikiname, kad kuri nors pusė turi persvarą, mes linkstame į ją, tačiau mūsų tikrumą vis dėlto susilpnina priešingos pusės galia.

Ant prancūzų revoliucijos vėliavų buvo užrašas: *Laisvė. Lygybė. Brolybė*. Tačiau laisvė padaro neįmanomą lygybę, o lygybė padaro neįmanomą laisvę. Kai buvo bandyta pasiekti lygybę, išnyko laisvė. Buvo nepaisoma žmogaus teisių. Socializmą diegusiose valstybėse žmonės neturėjo teisių. Tačiau kodėl būtent toks šūkis buvo užrašytas ant prancūzų vėliavos? Kodėl žmonės veržėsi prie lyg ir neįmanomo dalyko – prie laisvės ir lygybės? Todėl, kad laisvė buvo žemiškos lai-

mės ir žemiškų vertybių išikūnijimas, brolybė ir lygybė – dvasinių vertybių išikūnijimas. Ir vieno, ir kito žmonija siekė visą laiką. Tačiau žemiškumas buvo vystomas jį apsaugant ir stiprinant, o dvasingumas – apribojant ir griauinant žemiškumą. Egzistavo Rytų despotijos, kur negailestingai buvo varžomos asmenybės teisės, kur buvo ribojami ne tik protas, bet ir sąmonės poreikiai, susiję su kūno poreikiais. Posakis „praplauti smegenis“ atėjo iš Kinijos, kur žmogui, išsakiusiam maištingą mintį, į nosį pildavo vandenį, kol jis išprotėdavo. Ir buvo Vakarų demokratijos, kur įstatymais stengtasi apginti žmogų, jo teritorinę, turtinę ir dvasinę nuosavybę.

Daugelis šalių savo raidoje pakaitomis tai puldavo į asmenybės laisvės apribojimą per diktatūrą, tai linkdavo į demokratiją. Tam, kad galėtų vystytis Vakarai, turėjo būti Rytai. Tam, kad egzistuotų demokratinės valstybės, kažkur turėjo būti despotijos ir diktatorinės valstybės. Bandymas sujungti demokratiją ir despotiją negalėjo būti sėkmingas. Sujungiant šias dvi priešybes kildavo neutralizacijos reakcija, arba laimėdavo tai viena, tai kita – tai diktatūra, tai demokratija. Socialistinė santvarka švytavo nuo demokratinų tendencijų prie diktatūros gniaužtų ir atvirksčiai.

Skulptoriaus Vinco Grybo pasaulėžiūros refleksijos susijusios su dialektiškai sudėtingais ir įdomiais imanentiškai skirtingų santvarkų patyrimų, meno ir mokslo struktūrų, metamorfozių, istorinių apraiškų, sąveikų procesais. Menininko pastangos tobulėti pasaulėžiūros prasme ir gilėjančių prancūziško-

jo laikotarpio kultūros vertybių kontekste ugdė ieškojimų „perliukus“. Paryžiaus meninė aplinka, taip pat augo ir brendo, o kartu ir savitai formavo Grybo estetiškes pažiūras, o minties polė-

kiamis ypač svarbios įtakos turėjo sudėtingas trečio dešimtmečio laikotarpis, kupinas jaunatviško maksimalizmo, drąsių kompozicijų, plastikos ir dvasinių apmąstymų bei eksperimentų.

MENININKO SAVIMONĖS FORMAVIMASIS

Studijuojant Paryžiuje sukurti darbai buvo gerai įvertinti, reprodukuojami įvairiuose leidiniuose. Manychiau, skulptoriui įtakos turėjo taip pat prancūzų menininkų Pikaso, Brako, Matiso, ekspresionistų – Modeljani, Ruo, Sutino, Chagalo, Vlaminko pažiūros ir kūryba. Tačiau skulptoriaus pažiūrų ir kūrybinio metodo sąsajų refleksijos su prancūzų meno ir ideologinių bei intelektualinių srovių tendencijomis iš esmės nėra nustatytos, nežiūrint kai kurių menotyrininkų bandymų. Kūrėjo menininės veiklos kontekste neišvengiamai kyla ir nacionalinių tradicijų bei to meto Paryžiaus kūrybinių mokyklų meninių bei politinės savimonės koncepcijų ryšio problema. Paryžiuje Grybas gyveno nuo 1925 m. lapkričio iki 1928 m. gruodžio 31 dienos. Daugialypė ir prieštaringa Paryžiaus kultūrinio ir politinio gyvenimo atmosfera nepavertė Grybo provincialiu „paryžietišku intelektualinių srovių mados“ sekėju. Menininko kūryba atskleidžia tai, ką geriausia davė Paryžius ir Letuva. Jauno skulptoriaus estetiško skonio ir meistriškumo formavimuisi reikšmingi buvo praktiniai bei teoriniai užsiėmimai, o kūrybinis metodas rėmėsi emocionalių, supoetintu pasaulio suvokimu ir gilia pamėgtų ir kruopščiai studijuojamų meno meistrų kūrinių analize. Paryžiaus laikotarpio Grybo kūri-

nių stiliuje pirmiausia atsispindi neoromantizmo, arba vadinamojo prancūzų ekspresionizmo, Paryžiaus tapybos ir skulptūros mokykloje paplitusio antrajame dešimtmetyje, idėjos. Gyvosios prancūzų minties jėgos, kurios karo metu negalėjo laisvai pasireikšti, o vėliau, atgavus laisvę, besirinkdamos kryptį svyravo, pradėjo įgauti aiškesnį pavida-
lą. Norėdami suvokti tų kūrybinių jėgų ir pasaulėžiūros formavimosi etapą, turime susitaikyti su sunkumais, kurie neišvengiamai kyla imantis šių tyrinėjimų. Laikotarpyje, kurį analizuojame prasidėjusios Naujosios Prancūzijos kūrimo bei įsitvirtinimo galimybės priklausė nuo dialogo kokybės: būti išlaikytam lojalios draugiškos konfrontacijos, arba – tiesą įrodinėti atšiauriose dvikovose. Sunku nustatyti to meto Prancūzijos intelektualinio žemėlapiu koordinatas. Aš čia kalbėsiu tik apie gyvybingiausias ir, mano manymu, turtingiausias jo plotus. Teks nutylėti veikalus, kurių įtaka jau priklauso praeičiai (Valery, Claudei, Gide). Paliksime nuošalėje taip pat vieną iš būdingiausių tų laikų kūrybos apraiškų – poeziją. Ją minėsime tik tiek, kiek ji siejasi su Grybo refleksijos kitimo problemomis. Literatūroje A. Barbius'as (1873–1935) padėjo įsitvirtinti socialinio realizmo srovei prancūzų prozoje, susibūrė rašytojų ir kultūros veikėjų grupė *Clar-*

tė, kuriai priklausė rašytojai Ž. R. Blokas (1884–1947), R. Lefevras (1891–1920), P. Vajanas-Kutiurjė (1892–1937). Reikšmingų esė rašė P. Valery (1871–1945), K. Alenas (1868–1951), o poezija evolucionavo nuo simbolizmo į intelektualizmą. A. Bretonas (1896–1966) davė pradžią siurrealizmui. Kiti siurrealistai: J. Kokto (1889–1963), P. Eliuaras (1889–1952), T. Cara (1896–1963), L. Aragonas ir kiti. Siurrealistų sąjūdyje dalyvavo teatro teoretikas ir režisierius A. Arto (1896–1948) įkūręs *Žiaurumo teatrą*.

Grybui, be abejo, yra svarbus autentiškas santykis ne tik su kultūros, bet ir su gamtos bei antikos pasauliu bei savuoju kūrybiniu „aš“. Įkvėptas metafizinės ir siurrealistinės prancūziškosios dailės estetinių idealų, skulptorius mėgina išgilinti į paslėptas metafizines prasmes

ir jautriausius kūrėjo dvasios poslinkius. Iš čia ir kyla savitas požiūris į meno tikslus ir vadinamosios dvasios paieškos sureikšminimus. Aktyviausias ir įžymiausias asmenybės įmanoma suskirstyti mokymais. Tai padaryti galima remiantis keliais kriterijais. Tai priklauso ir nuo to, kam mes skirsime daugiau dėmesio: minties giminystei ar metafizinei priklausomybei. Remiantis intelektualinės giminytės principu, toje pačioje egzistencialistų šeimoje turėtume įkurdinti Gabriel Marcel ir Jean Paul Sartre, juos jungia taikios moterystės ryšys. Kita vertus, evoliucionistinio tikėjimo plotmėje vienas šalia antro turėtų atsistoti Langevinas ir spiritualistas T. Teilhardas de Chardinas. Tėvai Fessardas ir Kojève rėmėsi Hegelio-Marxo dialektika, bet priešidavo priešingų išvadų.

LAISVAMANYBĖ KAIP PROTESTAS

Laisvai pasirenkamas tikėjimas Grybui buvo, matyt, svarbesnis už minties formas. Meistro nežavėjo klestinčio kapitalizmo ir dešinioji ideologija. Kai dvasinės struktūros pernelyg prisiriša prie materialijų vertybių ir malonumų siekimą paverčia tikslu, siela netenka skaidrumo, dvasinės energijos sankaupos senka, susilpnėja. Dvasinės struktūros pradeda irti. Jeigu tikslu daryti bandoma forma, turinys žūva. Mozė žudė tuos, kurie meldėsi aukso veršiumi. Sustiprintas pragmatinis požiūris gali egzistuoti tik tada, kai siela semiasi peno iš aukštybių. Jeigu to nėra, gamta įjungia fizinio išsigimimo mechanizmą. Menininkui iš Lietuvos nebuvo svetimas jausmas socialistų diegiamos teorijos

apie „sergančią buržuaziją“ pagelbėti nesveikai visuomenei, nes galiausiai išsigelbės visi, tik gelbėjimas privalo būti pirmiausia dvasinis. Jeigu gelbėjimas vyksta pirmiausia fiziniame lygyje, vadinasi, reikia skubiai jį pasivyti ir dvasiniame lygmenyje. Žmogaus tobulėjimas – tai jo intelekto, proto, kitaip tariant, civilizacijos vystymasis, tai sąmonės galimybių išplėtimas ir jos poveikis sąmonei. Tačiau norėdamas tobulėti, tikrąja ta žodžio prasme, žmogus turi ugdyti ne tik intelektą, bet būtinai ir dvasingumą, dorovinį pradą. Sąmonė gimdo sąmonę, religija pagimdo magiją ir mokslą. Magija ir mokslas stengiasi valdyti sąmonę, ir jeigu jie peržengia leistiną ribą, tai žūva. Todėl menininkas

suprato, kad pasaulio pažinimas susijęs su mirtina rizika, o dvasingumo vystymasis balansuoja ant katastrofos ribos. Todėl Marcelis artimesnis tėvui Teilhard'ui, o gal Sartre'ui? Taigi grupuosiu intelektus pagal jų metafizinius pasirinkimus. Visos tų dienų srovės turėjo materialistinį ir spiritualistinį veidą. Supriešinti priešingus mokslinį materializmą ir krikščioniškąjį spiritualizmą, būtų gal daugiau negu klaidinga. Tai mums paaiškina dvigubą trauką, kuri buvo užvaldžiusi visus, kuriuos minėsime. Mums taip pat paaiškės išplaukiąs iš to painus neryžtingumas, kurį pastebime to meto menininkų veikloje, jų raštuose bei tarpukario spaudoje. Kiekvienas iš intelektualų jaučiasi priklausęs tiems, su kuriais juos jungia bendri intelektualiniai polinkiai, o taip pat su tais, kurie išpažįsta panašų tikėjimą. Šis įtakų kryžiaavimasis kėlė savotišką sąmyšį, tačiau žymiai prisidėjo prie bičiulystės ryšių palaikymo ir neprileisdavo prie užimtų visuomenėje intelektualinių postų bei pareigų stagnacijos.

Prancūzija, į kurią atvyko mokyti Grybas, turėjo ypač daug kolonijų (*Afrique equatoriale française*), tuo metu vadinamųjų Prancūzijos Kongu, tai: Gabonas, Kongo, Centrinė Afrikos Respublika ir Čadas. Taip pat Prancūzijos Vakarų Afrika (*Afrique occidentale française*): Senegalas, Sudanas, Mauritanija, Gvinėja, Dramblio Kaulo Krantas, Beninas, Nigerija, Malis. Taip pat Prancūzijos Polinezija (*Polyésie française*), Prancūzijos Indokinija (*Indochine française*), Prancūzijos Gvinėja (*Guinee française*) ir t.t. 1925 m. įvairios Prancūzijos partijos smerkė kolonijinį karą. Prancūziją taip pat krėtė nesiliaujan-

čių streikų bangos. Per 1920–22 m. ekonominę krizę dešiniųjų bloko vyriausybės (Miljerano, 1920; Ž. Leigo, 1920–21; A. Briano, 1921–22; Puankarė, 1922–24) griebėsi antidemokratinų priemonių (uždraudė streikus, persekiojo kairiųjų pažiūrų asmenis). Siekdami viešpatauti Europoje (1920–21) sukūrė nuo Prancūzijos priklausomą M. Antantę, 1921 m. sudarė karinę sutartį su Lenkija, 1923 m. sukėlė Rūro konfliktą. Nacionalinio bloko (radikalsocialistų, respublikonų socialistų ir PSP sąjunga) E. Herijo vadovaujama vyriausybė (1924–25) padarė akiivaizdžių demokratinių reformų. Nepaisant kai kurių dešiniųjų protestų prancūzų vyriausybei pavyko užmegzti diplomatinius santykius net su stalinine Sovietų Sąjunga. Prancūzija 1924 m. pagaliau išvedė kariuomenę iš Rūro, pritarė JAV siūlomam reparacijų mokėjimo Daueso planui. Prancūzijos tarptautiniam prestižui pakenkė Lokarno sutartys (1925), kurios negarantavo Prancūzijos sąjungininkių Lenkijos ir Čekoslovakijos sienų saugumo. Kolonijiniai karai su Rifų respublika Maroke (1924–26), Sirijoje (1925–27) sukėlė nepasitenkinimą šalies viduje. Kairysis blokas suiro. Dešinioji centristų vadinamos nacionalinės vienybės Puankarė vyriausybės (1926–29) stengėsi suartėti su JAV ir D. Britanija, ieškojo kompromisų su Vokietija (Kelogo ir Briano paktas, reparacinis Jango planas). Griežta mokesčių reforma, prancūziško franko stabilizacija padėjo pagerinti ekonominę ir finansinę padėtį. Prie ekonominio pakilimo prisidėjo reparacijos, karo sugriautų sričių atstatymas. Grupė Vakarų Europos ir JAV menininkų, kurie išreiškė savo pergyventą I-ojo pasau-

linio karo tragizmą tuomet buvo vadina-
mi *Prarastoji karta*. (*Prarastosios kartos* ter-
miną pirmoji pavartojo JAV rašytoja
G. Stein). *Prarastosios kartos* rašytojų (vo-
kiečių – E. M. Remarkas, anglų – E. He-
mingvėjus, F. S. Fitcdžeraldas, Dž. Dos
Pasas, E. Kamingsas) kūrinuose, dau-
giausia parašytuose 3 dešimtmetyje, at-

sispindi nusivylimas karą sukėlusių bur-
žuazinės visuomenės morale ir politi-
kais. *Prarastosios kartos* menininkų kūri-
nių herojai, apimti vienatvės ir pesimiz-
mo, paguodos ir išeities ieškojo frontininkų
draugystėje, meilėje, stengėsi užsi-
miršti gamtoje, daugumai jų buvo arti-
mi socialistiniai idealai.

MARKSIZMAS KAIP RACIONALIZMO FORMA

Marksizmas to meto Prancūzijoje,
skirtingai nuo Sovietų Sąjungos, buvo
gyva racionalizmo forma, būrusi įvairių
grupių ir rūšių intelektus, išpažįstančius
tikėjimą žmonijos pažanga, kurios vie-
ninteliais atramos taškais buvo laikomi
mokslas ir protas. Šis optimizmas mark-
sizmą nuteikė priešiskai egzistencializ-
mo (ateistinis egzistencializmas yra ne
kas kita kaip racionalistinė depresija) ir
krikščionybės atžvilgiu. Prancūziškasis
marksizmas taip pasitikėjo protu, kad
neleido palikti net menkiausios paslap-
ties. Reikia pridurti, kad doktrininio
marksizmo ir politinio komunizmo
glaudžiame ryšyje būta daug nekritiškų
intelektų, pasiduodančių idėjos utilitari-
nei įtakai, o ne absoliutinei tiesai, tame
ir glūdėjo galinga intelektualinė jėga,
nors ji iš dalies buvo išorinė.

Iš visų grupių, kurias marksizmas
stengėsi tuo metu apie save suburti Pran-
cūzijoje, visų pirma tenka paminėti
mokslu racionalistus. Jie buvo ištikimi
devynioliktojo šimtmečio mokslininkų
tezėms. Noriu atkreipti dėmesį į tai, kad,
atsižvelgdamas į žmonijos civilizacijos
esmę, visiškai nenoriu mažinti Prancūzi-
jos mokslu ir jo pažangos reikšmės bei ig-
noruoti tokių žmonių kaip Joliot Curieo

ir Langevino. Bet esu taip pat priverstas
tvirtinti, kad esant iškilium mokslininku
galima būti ribotam filosofijoje. Raciona-
lizmas yra filosofinė pozicija, kuri nieko
bendra neturi su tikruoju mokslu. Gaila,
kad *La Nouvelle Encyclopedie*, galėjusi
virsti mokslo paminklu, rėmėsi praskam-
bėjusiu materializmu, kaip ir jos aštu-
nioliktojo šimtmečio pirmatakas. Komun-
izmas atsirado kaip idėja, siela. Kapita-
lizmo idėjose prioritetas teikiamas mate-
rialiems dalykams – pinigams ir asmeni-
niam turtingumui, o ekonomika ir poli-
tika nustelbia moralę. Komunizmo idėja
atsirado kaip noras dvasios prioritetus
iškelti aukščiau už kūno. Kaip galimybė
susivienyti žmonėms, atitinkamai ne-
igiantiems tai, kas iš pirmo žvilgsnio tam
trukdo: individualios sąmonės, elgesio ir
valdymo formas. Asmeninis turtas skel-
biamas blogiu, visos vertybės atitraukia-
mos nuo asmenybės ir suvisuomenina-
mos, ekonomika ir politika griežtai pa-
jungiamos teorinėms konstrukcijoms.

Materialistinę dvasią atpažįstame iš-
kiliausiam to grupės žurnale *La Pensee*,
įsteigtame komunistinės leidyklos *Edi-
tions Sociales Internationales*. Vėliau šio
žurnalo leidimas buvo sustabdytas, o ka-
rui pasibaigus vėl atnaujintas, tik daug

didesnės apimties ir naujos formos. Žurnalo redakcijai priklausė Paul Langevinas, Joliot Curieas, Henry Wallonas, Georgès Cogniotas ir Georgès Teissieras. Kai kurie mokslo ir literatūros straipsniai buvo gana įdomūs, nors visuma ir buvo blanki, tačiau stebino akivaizdus žurnalo žeminantis konformizmas. Pvz., Voltaire'as buvo garbinamas kaip filosofas, kurių represijų mašiną užkūrusi Sovietų Sąjunga laikė vos ne svarbiausiu savo ideologinių stabų įkvėpėju. Komunisti-

nių pažiūrų Anatole France buvo dievinamas, kuriam šio žurnalo redakcijos sekretorius Rene Maublancas jautė ypatingą pagarbą ir susižavėjimą. Pasisakydama atvirai: tai, kad politinis konformizmas galėjo taip stipriai iškraipyti faktus ir pažiūras, kad tapo net kai kuriems idėjiniams marksistams skaudžiai apverktinas. Ką gi mes pasakytume, jeigu katalikai vieną gražią dieną paskelbtų „atradę“ Paul Bourgetą, kuris gal yra vertas Anatole France?

VAIZDUOTĖS IR ATMINTIES DAUGIALAIKIŠKUMAS

Galima išvelgti glaudžių sąsajų tarp Grybo iracionalios plastikos formų refleksijų paieškų ir formalių to meto intelektualinių mitų raidos sampratos, spontaniško meno formų raidą nulemiančio prado idėjos ir jo pasaulėžiūrą formavusio mokytojo Bourdellio kūrybos bei minčių. Grybas taip pat gilinosi į vaizduotės ir atminties nulemtų atvaizdų nelaiikiškumo arba daugialaiikiškumo fenomeną, kai tam tikri vidiniai postūmiai sudarė prielaidas tęstinumui. Grybas negalėjo nežinoti, kad geriausių dalykų iškraipymas socializmo ar religijos ideologijoje yra visuomenės blogybių priešastis. Socializmo ir religingumo rūšys nors abi žalingos, tačiau skirtingos ir net priešingos prigimties. Kadangi šie priešai yra visiškai nematomi ir nežinomi, todėl jų nuraminimo būdai irgi yra nepaaiškinami, ir susideda iš masinių ceremonijų, dirbtinų apeigų, apsimarinių, aukojimų, dovanų, absurdiškų ir tuščių postringavimų. Kvailybės ir suktybės siūlo aklam ir įbaugintam patiklumui silpnumą, baime, melancholiją, en-

tuziazmą, stovyklas, masines šventes-demonstracijas, suvažiavimus, o kartu su neišmanymu tampa tikraisiais prietaringumo šaltiniais. Grybas manė, kad molinistai ir jansenistai Prancūzijoje vedė tūkstančius nesuprantamų diskusijų, nevertų protingo žmogaus dėmesio, bet tai, kas iš principo šias sektas atskyrė viena nuo kitos yra jų religingumo dvasia. Jėzuitų vadovaujami molinistai buvo dideli prietaringumo draugai, griežti išorinių formų ir ceremonijų puoselėtojai, pasišventę kunigų ir tradicijos valdžiai. Jansenistai buvo entuziastai, uolūs aistringo pamaldumo ir vidinio gyvenimo propaguotojai; ir, trumpai tariant, tik pusiau katalikai. Jėzuitai yra liaudies tironai ir rūmų vergai, o jansenistai išlaiko gyvas tas mažas meilės laisvei kibirkštėles, kurias galima rasti prancūzų tautoje¹. Freudo žodžiais tariant, kultūros gyvenime, kaip ir žmogaus psichologijoje, „vyksta amžinas sugrįžimas“, regimi simptomai, košmarai, pasikartojimai. Ar sugrįžimas į praeitį arba atkartojimas nereiškia, kad kažkas sugrįžta, tiesiog vyksta formos

kūrimas, kuri niekada nėra identiška, kiekvienas sugrįžimas pasižymi tam tikru iškraipymu. Grybui taip pat būdingi simboliai, kad visa tai, ko negali įsivaizduoti, perkeltų į suvokimo erdvę ir galėtų siekdamas tikslo išsiaiškinti užkoduojuant juos plastiškai tvirto audinio kūrinėje. Taip „suvokimas“ tampa simboliškai sąvoka, nors nuolat slystančia iš rankų, vos tik kyla noras ją geriau apčiuopti. O apčiuopti nelengva, nors ir nesunku pastebėti, kad simbolika persmelkia netgi mūsų kasdieninę kalbą ir dažnai sutinkama vaizdinguose posakiuose. Simbolikos gausu įkyrios industrinės reklamos sraute, politiniuose šūkiuose bei ženkluose, religinėse alegorijose apie dvasinį pasaulį, svetimų ar ankstesnių kultūrų ikonografijoje bei simboliniuose šifruose, paprotinės teisės nuostatuose

bei dailės dirbiniuose, poezijoje bei pasakojimuose apie istorines asmenybes – visur, kur tik „prasmingi žodžiai“ pasako šį tą daugiau, o ne vien banalią išorinę reikšmę².

Prancūzų teatrinėje kultūroje režisieriaus Ž. Kopo (1879–1926) vadovaujamas teatras *Vieux-Colombier* siekė poetiškumo ir filosofiškumo bei aukšto profesionalumo. Kopo principų teatras laikėsi ir po 1926 metų, kai įsikūrė keturių režisierių (G. Bati, Ch. Diuleno, J. Pitojevo, L. Žuve) teatrinė sąjunga *Cartel*, kuri siekė intelektualumo ir publicistinio aštrumo. Jie sėkmingai statė P. Clodelio, Š. Vildmeno, J. Jirodu, Ž. Diuhamelio, J. Romeno, A. Salakru, L. Pirandelo, B. Chowe, A. Čechovo pjeses. Aktorius ir režisierius F. Jemje 3 dešimtmetyje įkūrė Nacionalinį liaudies teatrą.

KODĖL IŠLAIKOMA GLOBALI PUSIAUSVYRA?

Šalia šios racionalistinės srovės, kuri giminiavosi su marksizmu, tuo metu funkcionavusio kaip racionalizmo forma, šalia būrėsi jaunųjų intelektualų grupė. Tai racionalistams giminingi tikrieji marksistai, išsikėlę sau uždavinį taisyti dialektinį materializmą visose mokslino darbo srityse: moksle, literatūroje, filosofijoje, mene. Tuo metu Sorbonoje įsikūrė kairiųjų intelektualų grupė, kurios žurnalą *Philosophie* redagavo Pierre Morhauge, o straipsnius rašė Politzeris, Lefebreas, Friedmannas ir kiti. Ši grupė pasižymėjo daug didesniu gyvybingumu ir, kai kuriais atžvilgiais, platesniais horizontais. Jungdami mintį su revoliucine veikla, dauguma jos narių vėliau dalyvavo pasipriešinimo są-

jūdyje, gerokai praretinusiame jų palyginti gausias gretas. Iš aukų paminėtinas *Revue de psychologie concrete* autorius Georgės Politzeris ir *Les origines de la Religion* autorius Charles Heinchelainas (Lucien Henry), kuris žuvo vadovaudamas vienam iš rezistencijos dalinių. Iš išlikusiųjų paminėtinas Sorbonos universiteto profesorius, *Biologie et Marxism* autorius Marcei Prenantas ir Georgės Friedmannas. Pastarojo *La crise du Progres* buvo dėmesio vertas mėginimas suformuluoti marksistinį humanizmą. Paminėtini taip pat – Lefebreas ir Guter-mannas, išleidę Hegelio *Les Morceaux choisis*. Visuose juose, šalia komunizmo, turinčio politinio makiavelizmo prieskonių, pastebime taip pat nuoširdų mėgi-

nimą pagilinti marksistinę mintį. Taip pat ir realusis kapitalizmas, kad galėtų išsilaikyti, turėjo priimti komunizmo elementų. Tačiau ir socializmas, ir kapitalizmas tuo metu griežtai laikėsi esminių savo ideologinių principų. Tuo metu socializmas ir kapitalizmas, subtilioje plotmėje susiformavęs kaip dvi vienos visumos dalys, istoriškai vystėsi savo formomis kaip dialektinės priešybės, sudarydamos tarpusavio atsvarą, išlaikydamos globalinę pusiausvyrą. Socializmas, visą laiką skurdęs, turėjo priimti Vakarų technologijas, sugebėjimą dirbti, kitaip būtų sustojusi raida. Kapitalizmas privalėjo priimti socialistines idėjas ir jas įgyvendinti, nes kitaip ir jo raida būtų nutrūkusi. Visa JAV ekonomika nuolat rėmėsi kapitalizmo ir socializmo principų sujungimu, tai yra, rinka buvo jungiama su stiprėjančiu planinio prado akcentu, ūkio planavimu. Šiuo principu Amerika įnešė į Vokietijos, Japonijos, Italijos ir kitų šalių ekonomiką.

Tuo metu Prancūzijos kine susikūrė kino kūrėjų ir kritikų grupė pasivadinsi *Avangardu*, kurioje ryškėjo siurrealizmo ir dadaizmo bruožai. Reikšmingiausi *Avangardo* dalyvių filmai, kuriuos galėjo matyti ir analizuoti lietuviai menininkai susitelkę Paryžiuje, tarp jų ir Grybas, antikarinis pamfletas *Aš kaltiniu* (su-kurtas 1919), kartas nuo karto parodomas sostinės intelektualų sueigose, *Karštiligė* (1921), *Moteris iš niekur* (1923), *Besišypsanti madam Bedė* (1922), *Kriauklė ir šventikas* (1928), *Mechaninis baletas* (1925), Prancūzijoje gyvenusio ispanų režisieriaus L. Bunjuelio *Andalūzijos šuo* (1928), taip pat režisierių Ž. Feidero, Ž. Renuar'o,

Ž. Vig'o fimuose skambėjo aštrūs socialiniai-psichologiniai motyvai, plečiamos kino tematikos ir išraiškos priemonės. Reikia pripažinti, kad naujų estetinių koncepcijų ištvirtinimas teatro ir kino meno kritikos praktikoje vyko prieštarin-gai ir ne iš karto. Pasitaikydavo teatro ar kino recenzijų, kuriose su nepasitikėjimu buvo žiūrima į drąsesnius kūrybinius meniškų socialinius bandymus. Nors kritika ir skelbė, kad laukia naujumo, tačiau pripažino kūrėjo teisę ieškoti ir klysti, bet ją pačią dar kaustė tam tikra politi-zuoto konservatyvumo inercija. Išryškėjo paradoksali situacija: kritika tarsi ragino kūrėjus eksperimentuoti, o neretai varžė kūrybinius ieškojimus, ėjo „vaka-rykščių“ kriterijų ir vertinimo vaga. Sovietų Sąjungos XX a. 3-ojo dešimtmečio kūrybiniai ieškojimai teatro mene, kaip teatro reformatorių K. Stanislavskio, V. Mejerholdo, J. Vachtangovo, A. Tairovo, kino režisieriaus S. Eizensteino dar-bai negalėjo palikti abejingais net ir konservatyvių pažiūrų prancūzų teatralų bei intelektualų.

„Savo ryškiai antiburžuazinius eilė-raščius čia skaitė Lujis Aragonas, dažnai ateidavo jaunas poetas, tada daugiau ki-no scenaristas, dirbęs su Marseliu Karnė, Žakas Preveras, Robertas Desnosas (vėliau žuvęs vokiečių koncentracijos stovykloje), Polis Eliuaras; mimas Etje-nas Dekrua ir subtili aktorė Madlena Reno (vėliau tapusi Ž. L. Baro žmona), Antonenas Arto... Užsukdavo rašytojai André Bretonas, André Malro. Kartais apsilankydavo Pablas Pikasas. Visi tokie saviti ir skirtingi. Įvairių meninių pažiū-rų, įvairių meninių skonių. Turėdami, anot Valery, išskirtybių. Šiame verpete,

nuomonių maišatyje, pažiūrų sandūroje gimė mūsų drąsios svajonės. Ieškojome savo vietos gyvenime ir mene. Tokie susibūrimai man labai daug davė, ten aš supratau, kad teatro mene negalima ribotis vien siauru savo amatu, kad

tiek aktoriui, tiek režisieriui reikia turėti gausybę žinių. Ten klasikinės kultūros klimatas, aš brendau.“– prisipažino Augustinų palėpėje su Ž. L. Baro Paryžiuje gyvenęs ir studijavęs režisierius Juozas Miltinis³.

EGZISTENCIALIZMO VIETA TO METO PRANCŪZIJOJE

Prancūzijos muzikinės kultūros raidai be abejonės svarbią įtaką turėjo Paryžiaus Komunos įvykiai. Juose aktyviai dalyvavo Paryžiaus konservatorijos direktorius, kompozitorius F. Salvador'as-Daniel'is, pianistas R. Piunjo, smuikininkas Ch. Dankla's, muzikologas L. Burgo-Diukudrė. Paryžiaus komunos idėjų veikiami muzikas mėgėjas P. Dežeiter'as ir poetas E. Potjė sukūrė tarptautinį proletariato himną *Internacionalą*. XX a. pr. susiformavo muzikinis impresionizmas, kurio pradininkas – C. Debiusi. Impresionistinės krypties laikėsi ir kiti kompozitoriai P. Diuka, A. Ruselis, M. Ravelis, gausiai vartoję prancūzų ir ispanų liaudies muzikos fragmentų. Prancūzų muzikoje pamažu pradėjo išsivirti konstruktyvizmas ir kitos modernios kryptys, jų manifestu buvo rašytojo Ž. Kokto knyga *Gaidys ir Arlekinas*, kurią aktyviai rėmė kompozitorius E. Sati ir jaunųjų kompozitorių susivienijimas *Šešetas* (žymiausi nariai – A. Honegeris, D. Mijo, Ž. Oriks'as, F. Pulk'as). Muzikos sociologijos baruose meninės muzikinės išraiškos atsinaujinimo siekė jaunieji A. Žolivjė, O. Mesian'as ir kt. Paryžiaus teatre *Grand opera* šoko ir baletus statė S. Lifar'as, garsėjo šokėjos S. Pereti, L. Darsonoval, I. Šovirė, N. Vrubova. XX a. 2-ame dešimtmetyje prancūzų baletu rai-

dai įtakos turėjo impresarijus ir miriskustvininko Sergejaus Diagilevo Paryžiuje įkurta ir vadovaujama rusų baletu trupė (1911–29). Ji statė ir prancūzų kompozitorių baletus. Menininkų lankomuose Paryžiaus restoranuose skambėjo pramoginė muzika, buvo rodomos varjetė ir miuzikholai, vodevilai, o šokių aikštelėse, grojant įvairiems ansambliams ir atlikėjams, buvo šokami kvipstepas, tango, rumba, samba, paspjė, miuzetė, rigodonas, kankanas, polka, polonezas, menuetas, gavotas ir kt.

Gyvybingiausia prancūzų minties išraiška tuo metu, be abejonės buvo egzistencializmas – iracionalistinės filosofijos kryptis, aiškinanti žmogaus būtį, jo vietą ir vaidmenį pasaulyje. Pagal santykį su religija buvo dvi atmainos: ateistinė (Martinas Heideggeris, J.-P. Sartre'as, A. Camus), ir ateistinė arba religinė (G. Marselis, K. Jaspersas, N. Berdiajevas). „Viso, kas šiandien turi kokios nors reikšmės ir svarbos kūrybos srityje, – rašė savo metu Roger Secretain'as puikiame straipsnyje, publikuotame *Esprit*, – šaltinis tragiškasis humanizmas. Liberalizmas ir marksizmas buvo pralenkti. Kierkegaardo dvasios kartos, kurios krikščatėvis buvo Kafka, o senelis Nietzsche, šiandien atsidūrė konkrečių uždavinių akivaizdoje. Neprasi-

lenkdami su tiesa, galėtume kalbėti apie to meto egzistencializmą kaip apie politinį judėjimą.“ Galėtume taip pat įrodyti, kad ryšys tarp *Mythe de Sisyphe* ir *Combat* grupės nėra nei paradoksalus, nei atsitiktinis.

Marksistiniam optimizmui, pagal kurį gamtos ir visuomenės jėgos dirba žmogaus naudai, egzistencializmas priešina laikus, kuriuose gyvenam, ir tvirtina pasaulio absurdiškumą. Krikščionims pasaulis, jeigu jau ne absurdiškumo, tai bent netvarkos anamorfozė, turi gimtosios nuodėmės dogmos aspektą, susietą su Atpirkimo paslaptimi. Ateistai gi matė joje visai ką kita. Kuo anamorfozė yra nepastovesnė, tuo didesnės reikšmės įgyja žmogaus gyvenimas. Netikėdami jokia religine tiesa – tuo jie yra artimi marksistams – šios grupės menininkai pasižymėjo dideliu jautrumu žmogaus laisvės klausimui ir pamėgimu svarstyti moralines problemas. Šios dvi žymės juos priartino prie krikščionybės.

Prancūzus žavėjusio egzistencializmo šaltinių reiktų ieškoti danų filosofijoje, Kierkegaardo (1813–1855) darbuose. Jis, tiesa, nebuvo ateistas, tačiau savo veikaluose vaizdavo radikalią pasaulio netvarką ir žmogaus nepajėgumą apiforminti ją koku nors tikslingumu. Iš visa to jis daro išvadą, kad išsigelbėti galima einant tikėjimo keliu. Bet mokiniai jo palikimą pakreipė kita linkme. Vieni (Max Scheleris, Karl Barth, Gabriel Marcel) liko ištikimi mokytojo religinei minčiai, kiti gi, su vokiečių filosofu Heideggeriu priešaky, pasisavino tik neigiamąją Kierkegaardo minties pusę – pasaulio netvarkos teigimą, atmesdami pozityviąją – Dievo afirmacija tikėjimo

keliu. Heideggerio pasaulis yra absoliučiai absurdiškas, ir iš to absurdo nėra jam jokios išsigelbėjimo priemonės. Žmogus savo garbę gali išgelbėti, pripažindamas šį pasaulio absurdiškumą, atmesdamas visas iliuzijas bei paguodos mėginimus, kuriais silpni žmonės, save apgaudinėdami, stengiasi sušvelninti likimo beviltiškumą. Žmogus savo didybę turi įrodyti, atsistodamas veidu į absurda ir pavadindamas jį savo vardu. Ši tragiška filosofija nuoširdžiuose žmonėse palieka tam tikrų didybės žymių. Kitiems gi ji yra tik poza. Todėl sunku atskirti apsukriuosius nuo tų, kurie yra pagauti tikro, nemeluoto siaubo.

Žmogaus raida vertinama kaip sudėtingos sąveikos tarp individualios prigimties ir įvairių aplinkos sluoksnių rezultatas tam tikru istoriniu laikotarpiu⁴. Tuo metu formavosi ir Georgės Bataille pažiūros, ypač išleidus veikalą *L'expérience interieure*. Tai nerimo kankinama siela, ištroškusi pasinerti mistinėje ekstazėje – šv. Jono nuo Kryžiaus etapuose – be tikėjimo ir krikščioniškosios tikrovės. Būdamas agnostikas (kaip ir Sartre), nesiryždamas vaduotis iš sielvarto pančių religinės dvasios ir šventosios palaimos pagalba, stengėsi išlikti beviltiškai tragiškas ir nepripažindamas gyvojo Dievo. Visa tai jo filosofiją nuspalvino sunkiu piktžodžiavimu ir šventvaigiška dvasia. Camus atidžiu žvilgsniu sekė supančią tikrovę ir akivaizdžiai nemėgo pozos. Jeigu kituose rašytojuose šis atidus žvilgsnis palieka abejingumo ir cinizmo žymių bei sukelia pasitenkinimą stebint pasaulio netvarką, tai Camus žvilgsnį lydi simpatijos žmogui jausmas. Pasmerktame sielvartui pasau-

lyje vienintelis priimtinas žmogaus uždavinys turėtų būti bičiulių būrimas apie save ir prisidėjimas prie to, kad bent dalis to pasaulio, nors ir neilgam,

būtų labiau apgyvendinta kilniomis idėjomis. Camus radikalus metafizinis skepticizmas buvo susietas su tam tikros moralinės švaros postulatais.

SKULPTŪRA KAIP MENO IR MOKSLO SINTEZĖ

Ilgą laiką menininkai ir mokslininkai skirdavo racionalumą nuo iracionalumo, mintis nuo jausmų. Tačiau nė vienas rimtas atradimas neapsieidavo be to, ką mes vadiname „intuityviu proveržiu“, „praregėjimu“. Bronfenbreneis vertino žmogų kaip „ypač sudėtingą sistemą, kurioje itin glaudžiai susipynę biologiniai, pažintiniai, emociniai ir socialiniai elementai“⁵. Grybas analizuodamas visumą suprato, kad menas, kaip ir mokslas, grindžiamas tam tikra įgyta patirtimi, eksperimentavimo galimybe. Taip meno kūrinys patikrinama kokia nors idėja ar koncepcija, arba mokslininkų žodžiais tariant, eksperimentas pagimdo atradimą. Tačiau norint atlikti eksperimentą, skulptoriui būtina intuityviai jausti būsimą rezultatą. Giluminiame Grybo emociniame lygmenyje eksperimentas ir atradimas jau refleksuodavo, reikėdavo tik juos realizuoti. Augančio kūrybinio stimulo pagrindas, nauji emociniai pasaulėjautos modeliai. Juos skulptoriui ir teikė menas, filosofija, religija. O taip pat gyvenimiškos situacijos, kurios kasdieną nutikdavo analizuojant ir pergyvenant patirtą. Džiugu, kad Grybas visas, net labai sudėtingas ir komplikotas, gyvenimiškas kolizijas svetimoje šalyje ir kultūroje sprendavo su meile, o ten vyravusios intelektualinės srovės praturtindavo menininko jausmus, suprantant, kad mokslas dažnai atsiduria aklavietėje, kai logika ban-

do sujungti nutrūkusias grandis. Grybas Paryžiuje įpratęs manyti, kad nauja informacija gaunama kaip netikėta dovana. Žmogui duota pagava – vienam daugiau pasisekė, kitam – mažiau. Šiaip ar taip, apie tai jis anksčiau skaitydavo knygose. Pasirodo, kad nauja informacija visuomet gaunama per skausmą ir kančias. Ji pasirodo kaip blogio jėga, kaip griovimas, ankstesnių išmuktų ar įsisamonintų postulatų ar tiesų atsisakymas. Jeigu žmogus neiširšta, išsaugo meilę, tai kitas informacijos įsisamoninimo etapas praeina lengvai. Ne iš karto Grybas suvokė, kaip čia yra. O suvokęs pradėjo dirbti: „Pagrindinė pasaulio konstrukcija – meilė.“ Menininkas kaip meninė-informacinė sistema gali burti ir veikti erdvės ir laiko pobūdį aplink save. Jeigu atsektume laiko poveikio ypatybes žmogaus kūrybingumo funkcijoms ir atgaivinant atgalinį ryšį, atitinkamai galėtume atrasti naujas skulptūros kaip meno ir mokslo sintezės tiesas. Krikščioniškoji mintis tuo metu svyravo tarp dviejų priešingų jėgų. Iš vienos pusės ji žinojo, kad krikščioniškasis pašaukimas yra transcendentalinis santykis į visas žemiškąsias civilizacijas, ir kad jo uždavinys yra teisti pasaulį Dievo vardu: tai visos profetinės ir eschatologinės krypties pagrindas, kurią atstovavo Barthas, Bernanosas, Dostojevskis, Leon Bloy. Aišku taip pat, kad krikščionybės uždavinys buvo įsijungti į minties ir ci-

vilizacijos istorinį judėjimą ir vesti jį prie žmogaus dvasinių tikslų pasiekimo. Ryšių nutraukimas ar sutvirtinimas – štai klausimai, į kuriuos krikščionys turi atsakyti ieškodami to, ką Mounier *Les catholiques et la politique* pavadino „tašku, kuriame eschatologinis protas ir humanistiniai siekiai susiduria“.

Šis skilimas ryškiau pastebimas pavienių žmonių vidiniame pasaulyje, o ne tarp dviejų krikščionybės stovyklų. Mėgindami priskirti kurį nors menininką vienai tų kategorijų, visuomet susiduriame su klausimu, kuriai jis priklaus

so labiau. Tėvas de Lubac, kuris tuo metu buvo vienas iš krikščioniškojo socializmo apaštalu, vis daugiau dėmesio kreipė į religiją ir eschatologiją, išlikdamas nepaprastai jautrus tikrovės diktuojamiems dvasios reikalams. Svarbiausias socializmo laikotarpio pašamonės principas – rūpinimasis dvasiniu žmogaus tobulėjimu, o kapitalizmo – rūpinimasis kūnu ir tuo, kas su juo susiję. Tokiu būdu socializmo ir kapitalizmo idėjos, savo formomis vis nutoldamos, formavo naujų ekonominių santykių, apskritai naujos visybinės visuomenės pamatus.

PERSONALIZMAS IDEOLOGINIAME JUDĖJIME

Personalizmas, išeidamas iš tomistinio realizmo ir kantiško idealizmo ribų, suprato pasaulį kaip komplektą dvasinių būtybių, turinčių garbės jausmą ir teisingai reikalaujančių sau pagarbos ir meilės. Tokiu būdu jis išsprendė subjektyvizmo ir objektyvizmo priešingumą, kurį kėlė Sartre. Šia doktrina grindžiami veikalai: *Conscience et Amour* (Gabriel Ma-dinieras), *Communication des Consciences* (Maurice Nedoncelle) ir *Sens du Dialogue* (Jean Lacroix'as). Tarpukario prancūziškasis personalizmas daug dėmesio skyrė meilės problemai, tuo išsiskirdamas iš kitų filosofinių mokyklų. Tai leido tikėti, kad jis gali būti pašauktas spręsti taip pat ir visuomenines problemas. Tačiau personalizmas siekė tik atnaujinti dvasinius moterystės principus, grįsdamas šios doktrinos pamatus. Nors kai kurios *Esprit* mintys gali sukelti pasipriešinimo, visi pripažino jų aukštą inteligenciją ir tai, kad kelia žmogaus gilesnio augimo ir tobulėjimo supratimą. Tuo personalizmas priartėja prie vertingesniųjų Camus

pažiūrų. To meto Prancūzijos ideologiniame judėjime personalizmas žengė pirmose gretose. Krikščionims jis buvo išgalingas mąstymo veiksnys.

Minėdami Sartre esame pasakę, kad Kierkegaardas pagrįstas judėjimas nuėjo dviem keliais: ateistiniu (su Heideggeriu priešakyje) ir krikščioniškuoju. Ne tik pirmasis, apie kurį jau esame kalbėję, bet ir antrasis pasižymi aukštu kūrybingumu. Brendo Kierkegaardas, Karl Bartho, Leon Bloy ir rytų teologijos įtakoje. Ši srovė ypač akcentavo eschatologinę viltį ir trejopą Dievo teismo pobūdį, liečiantį visas žmogaus gyvenimo sritis. Jis skelbė žmogaus ir kosmoso atsinaujinimą ir visų žmonių susijungimą Jėzuje Kristuje. Tokia buvo pagrindinė šios srovės organo *Dieu Vivant* programos linija.

Reiktų pabrėžti, kad Prancūzijos krikščioniškųjų ir socialistinių pažiūrų grupių kūrybinis aktyvumas ir bendradarbiavimas išeina toli už paprastos polemikos ribų ir veda į abipusį papildymą vertybėmis. Tai viena iš pagrindinių

tų dienų intelektualinės minties žymių, turėjusių įtakos Grybo pasaulėžiūrai. Ypatingai svarbus ir įtakingas jaunųjų protestantų judėjimo Prancūzijoje vedlys buvo tėvas Barth.

Kaip ir protestantai aktyviai reiškėsi stačiatikiai. Paryžiuje gyveno ir veikė keli žymūs rusų filosofai ir teologai: Bulgakovas, Berdiajevas, Lassky, Florovsky, Sander ir ponia Lot Borodin. Tuo metu buvo sunku numatyti, kokios įtakos šis faktas galės turėti ateities prancūziškosios krikščionijos susijungimui. Bulgakovo *Verbe incarné*, Lasskio *La theologie mystique de l'Eglise d'Orient* ir Lot Borodin *La Deification dans l'Eglise grecque* prisidėjo prie katalikiškosios minties kontakto užmezgimo su Rytų teologijos lobiais, kuriuos iki tada eksploatavo tik stačiatikiai. Formavosi srovė, ieškanti šaltinių graikų Bažnyčių šventyklose ir liejanti į katalikiškąją teologiją gaiviai Rytų minties srovę. Šių pažiūrų išraišką randame benediktinų iš Amay leidžiamuose *Sources chretiennes* ir *Theologie*. Bet ar intelektualinės srovės, refleksijos, apie kurias mes šiame straipsnyje kalbėjome, atliko šį milžinišką uždavinį? Ar sugebės šalia neigimo duoti ką nors daugiau? Ar doktrina, kuri yra paremta visos vertybių hierarchijos paneigimu, gali sukurti kokią nors etiką ar metafiziką? Šis klausimas tada, trisdešimtaisiais, buvo vienas svarbiausiųjų.

Prancūzijos krikščionims atrodė, kad jie galės sujungti milžinišką ir naivų tikėjimą, kurį perša marksizmas, su blaiviu sielvartu, būdingu egzistencializmui. Vieni privalėjo apsisarvuoti intelektualine drąsa, be kurios neįmanoma pagauti ir aprėpti visų naujojo pasaulio lobių (mokslo pažanga, metafiziškos gelmės,

sociologijos atradimai). Jie turėtų sukurti aiškia krikščioniškojo pasaulio viziją, paremti teologiją ir antropologiją Šv. Raštu ir Bažnyčios Tėvais. Jie turėtų išnaudoti visas savybes, kurios žymi mūsų laikų mintį: istoriškumą, subjektyvizmą, bendruomeniškumą. Jų laukė sunkus ir didelis darbas, kuriame kryžiausi teologija, įdomios Castel'io misterijos, atnaujinimas tipologinės egzegzės, įrodančios abiejų Testamentų vieningumą, dvasinės teologijos darbai. Visa tai teikė vilčių, bet, to meto elitas suprato didelį atsakingumą: ar krikščionys sugebės visa tai suprasti, ar parodys ieškančiam pasauliui išsigelbėjimo kelią? Hipokratas (460–377 pr. Kr.) tvirtino, kad smegenys – pažinimo ir prisitaikymo prie aplinkos organas. Sutrikus jų veiklai apninka liūdesys, nerimas, baimė. Jau senovėje buvo sukurti melancholijos, manijos, paranojos, epilepsijos terminai. Hipokratas rašė, kad melancholiško temperamento žmonės pasižymi drovumu, tylumu, liūdesiu. Dėl šio temperamento dažnai kyla ir liga – melancholija⁶. Analizuojant to meto Prancūzijos refleksijas, galima atpažinti ir išvelgti melancholiškojo skulptorius Grybo intelektualinę brandą, jo pažiūrų raidą nuo pilietinio karo dalyvio romantiškos kelio pradžios iki subrendusio lietuvių socialdemokratinių vertybių išpažinėjo. Grybas, norėdamas išsakyti savo pažiūras, kūrybiškai modeliuoja sutiktus hipotetinius veikėjus ir jų pažiūras. To matyt jis išmoko kruopščiai tyrinėdamas Prancūzijos intelektualines sroves ir praktikuodamas jų egzegzę. Grybo refleksijų į to laikotarpio Paryžiaus dvasią samprata, o kartu ir priešprieša svetimoms doktrinoms susiformuoja diskutuojant ir susipažįstant

su minėtomis to meto mokyklomis. Kiekvienas menininkas gyvendamas emigracijoje, studijuodamas, arba siekdamas naujų kūrybinių kvalifikacijų patenka kokion nors įtakon. Režisierius Juozas Miltinis taip atsiliepė apie savo pilietines pažiūras studijuojant Paryžiuje: „Aš atsimenu – 1936 metais Prancūzijoje, kada Ispanijoje vyko pilietinis karas, aš rinkau aukas respublikonams. Mūsų visa grupė ten buvo, kurioj aš buvau, menininkų: Barrault, Vilaras, kiti ... rinkom. Aš va-

žinėjau po gatvę vežimėliu, tačke tokia vienu ratu ir Ispanijos respublikonams aukas rinkau.“⁷ Lietuva daug dešimtmečių buvo žeminama ir dvasiškai, ir fiziškai, todėl lietuviams būti ir dvasingiems, ir žemiškiems yra lengviau. Sunku prisirišti prie žemiškų gėrybių, kai jos nuolatos griaunamos ir atimamos. Sunku prisirišti ir prie dvasingumo, tai yra prie dorovingumo, įstatymų laikymosi ir teisingumo, kai viso to šalyje iki 1926 m. paprasčiausiai nebuvo.

IŠVADOS

1. Meno studijų plėtra to meto Lietuvoje formavo Grybo nuostatą, kad Paryžiuje XX a. trečiajame dešimtmetyje sudarytos geriausios sąlygos kitų šalių menininkams įgyti atitinkamas meno šakų kvalifikacijas, kur atsižvelgiama į kiekvieną suaugusįjį, kaip į atskirą individą, pasiūlant patraukliausias demokratiškas studijavimo formas.

2. Neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimai bei pripažinimas atvėrė Grybui naujas galimybes plėsti kūrybiškumą, užimti atitinkamą poziciją konkursuose ir sėkmingai vystyti profesionaliąją monumentinę skulptūrą tarpukario Lietuvos meno rinkoje.

3. Dėl meno rinkos diktuojamų poreikių, to meto intelektualai vienijosi ne tik pagal profesiją, bet ir pagal idėjinius motyvus. Grybo pažiūrų refleksijoms įtaką darė Prancūzijoje esančių įvairių kryptų teatrų, poezijos, kino ir filosofinių kryptų atstovai.

4. Prancūziškojo laikotarpio refleksijos atsispindėjo ne tik Grybo kūryboje, bet ir pasauležiuoroje, formavo savitą politinę pakraipą, įtakotą prancūziškojo laikotarpio intelektualinių srovių.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ G. Everet. Davidas Hume'as apie prietaringumą ir entuziazmą // Paskaita XII-oje tarptautinėje Tomo Akviničio mokykloje Klaipėdos universiteto Humanitariniame fakultete 2005, p. 5.
- ² Hans Biedermann. *Naujasis simbolių žodynas*. – Vilnius: Mintis, 2002, p. 5.
- ³ Tomas Sakalauskas. *Monologai: Miltinio gyvenimas*. – Vilnius: Mintis, 1981, p. 58.
- ⁴ Juozas Glinskis. *Juozo Miltinio repeticijos*. – Vilnius: Baltos lankos, 2001, II knyga, p. 214.

⁵ Barbara Hansen Lemme. *Suaugusiojo raida*. – Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2003, p. 63.

⁶ U. Bronfenbrenner, E. Kessel, W. Kessen. Towards a critical social history of developmental psychology: a propaedeutic discussion // *American Psychologist*. – New York t. 41, p. 1218.

⁷ Algirdas Dembinskas. *Psichiatrija*. – Vilnius: Vaistų žinios, 2003, p. 14.